

مطالعاتی در تاریخ پزشکی ایران

مؤلف:

ویلم فلور

مترجمین:

اسماعیل نبی پور

دکتر کتابون وحدت

دکتر ایرج نبی پور

ویراستار:

فرید قاسملو

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

به نام خداوند دریاها

سرشناسه	فلور، ویلم ام، ۱۹۴۲ - م.
	Floor, Willem M
عنوان و نام پدیدآور	مطالعاتی در تاریخ پزشکی ایران / مولف ویلم فلور؛ مترجمین اسماعیل نبی پور، کتایون وحدت، ایرج نبی پور؛ ویراستار فرید قاسملو؛ [برای] بنیاد رشد و اندیشه سازندگی استان بوشهر... او دیگران].
مشخصات نشر	بوشهر: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۳۹۶ص: مصور.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۰۳۲-۹۱-۸
وضعیت فهرست نویسی	فیفا
یادداشت	عنوان اصلی: Studies in the history of medicine in Iran, 2018.
موضوع	پزشکی -- ایران -- تاریخ
موضوع	Medicine -- Iran -- History
موضوع	پزشکی
موضوع	Medicine
شناسه افزوده	نبی پور، اسماعیل، ۱۳۱۳ - مترجم
شناسه افزوده	Nabipor, Esmaeil
شناسه افزوده	وحدت، کتایون، ۱۳۴۶ - مترجم
شناسه افزوده	نبی پور، ایرج، ۱۳۴۲ - مترجم
شناسه افزوده	قاسملو، فرید، ۱۳۴۸ - ، ویراستار
شناسه افزوده	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان بوشهر
شناسه افزوده	بنیاد رشد و اندیشه سازندگی استان بوشهر
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ف۸م۶۳۱/ R۶۳۱
رده بندی دیویی	۶۱۰/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۵۳۹۸۳۱۸

مطالعاتی در تاریخ پزشکی ایران

نویسنده: ویلم فلور

مترجمین: اسماعیل نبی پور، دکتر کتایون وحدت، دکتر ایرج نبی پور

ویراستار: فرید قاسملو

صفحه آرا: دارا جوکار

ناشر: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

بنیاد رشد و اندیشه سازندگی
استان بوشهر

بنیاد ایرانشناسی
شعبه بوشهر

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر
مرکز تحقیقات طب کرمسوزی و معوی، بوشهر

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت آموزشی

بنیاد ملی دانشگاه
بنیاد دانشگاه استان بوشهر

بوشهر، خیابان معلم، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱
فصل اول: طاعون و وبا در ایران	۷
مقدمه	۹
رخداد‌های بیماری‌های همه‌گیر	۱۱
دوران قبل از ۱۵۰۰	۱۱
صفویه - افشاریه - زند	۱۳
طاعون	۱۸
دوره قاجار	۱۸
وبا	۳۳
کتاب‌شناسی	۵۵
فصل دوم: مالاریا	۶۷
درمان سنتی	۷۴
اولین ارزیابی‌های مالاریا	۷۷
استان‌های ساحلی دریای مازندران	۷۹
ناحیه تهران	۸۱
غرب ایران	۸۴
خوزستان	۸۵
بوشهر	۸۷
مناطق دیگر	۸۹

پیشگفتار

این مجموعه مقاله، پیرامون تاریخ پزشکی ایران، دنباله تاخت و تازهای پیشین من به این گستره است. با بحث‌های جزئی نگرانه "وضعیت سلامت مردم در ایران قاجار"^۱ و همچنین "تاریخ بیمارستان‌های ایران از ۱۵۰۰ تا ۱۹۲۵"^۲، من پی بردم که مواردی در این مباحث مطرح گردیده‌اند که نیاز به تجزیه و تحلیل بیشتر و ژرف‌تری دارند. از این رو، یکی از پروژه‌هایی که هم اکنون بر روی آن کار می‌کنم، "تاریخ بیمارستان‌های ایران از ۵۵۰ تا ۱۹۵۰ میلادی" است زیرا در چاپ پیشین خود پیرامون این پروژه، غفلت نمودم که از وضعیت و توسعه بیمارستان‌ها در بیش از ۱۵۰۰ و پس از ۱۹۲۵ بحث کنم. این غفلت عمدتاً برخاسته از چهارچوب زمانی کتابی بود که مطالعه من پیرامون بیمارستان‌ها در آن پدیدار گردید؛ همچنین دلیل ویژه دیگر آن بود که دوره پهلوی اول نیاز به پژوهش‌های بیشتری داشت اما به دلیل محدودیت زمانی چاپ، وقت کافی موجود نبود تا به این موضوع پرداخته شود.

با به میان کشاندن بحث درباره شیوع تعداد عظیمی از بیماری‌ها در ایران قاجار در کتاب اول من در گستره پزشکی، دریافتم که بحث ژرف‌تری برای بعضی از

^۱ Willem Floor, Public Health in Qajar Iran. Washington, DC: MAGE, 2004.

این کتاب توسط انتشارات دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در سال ۱۳۸۶ ترجمه و انتشار یافته است.

^۲ Willem Floor, "The history of hospitals in Safavid and Qajar Iran, an enquiry into their number, growth and importance" in Fabrizio Speziale ed. Hospitals in Iran and India 1500-1950s. Leiden: Brill, 2012, pp. 37-116.

این کتاب توسط انتشارات دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در سال ۱۳۹۳ ترجمه و انتشار یافته است.

بیماری‌های کشندهٔ عمده، مورد نیاز می‌باشد. دلیل افزون‌تر آن بود که در نوشتارهای در دسترس، به شیوع بیماری‌ها در دورهٔ قاجار، به شکل جسته و گریخته اشاره شده‌اند. من بر روی سه بیماری که به شکل منظم به جمعیت ایران هجوم می‌آوردند یعنی طاعون، وبا و مالاریا تمرکز می‌یابم. این گزینش تصادفی نیست زیرا این‌ها بیماری‌های ترسناکی بودند که از مرزها گذر کرده و به اروپای غربی نیز می‌رسیدند. این ویژگی موجب برگزاری شماری همایش‌های بین‌المللی در قرن نوزدهم شد و بر دولت‌ها (از جمله ایران) فشار آورد تا مقررات توافقی خود را به کار ببرند. بحث از طاعون و وبا در بیان تاریخی آن‌ها به دلیل این واقعیت که در عربی و فارسی، تمایزی واقعی بین این دو بیماری برقرار نبوده است، با مانع رو به رو می‌گردد. این دو بیماری با واژگان یکسان «طاعون و وبا» توصیف شده‌اند؛ فقط در قرن نوزدهم بود که یک تمایز آشکار در کاربرد این واژگان جهت شناسایی این دو بیماری گوناگون که موضوع فصل اول این کتاب هستند، به وجود آمد.

در همین زمان، بحث از طاعون و وبا بخشی از بحث گسترده‌تر در حلقه‌های پزشکی بود و این پرسش برقرار بود که آیا این بیماری‌ها مسری هستند یا خیر؟ و چنانچه مسری بودند به دلیل ماهیت توان گذر از مرز آن‌ها، آیا مقررات قرنطینه‌ای لازم بود که صادر و به کار گرفته شوند؟ برای دولت ایران، مورد قرنطینه یک مسئله به وجود آورد زیرا از ابتدا، از دیدگاه مالی و از بعد مدیریتی، ایران فاقد امکانات به کارگیری کارآمد قرنطینه بود. بنابراین، در هنگامی که دولت در نهایت تصمیم گرفت که چنین رژیمی را برقرار سازد، در نخست، کارکنان پزشکی حکومت هندوستان و دیگر کارکنان پزشکی خارجی را استخدام نمود. زمانی را گرفت تا دولت ایران چنین اقدامی را انجام دهد زیرا بخشی به دلیل بی‌میلی و بخشی دیگر نیز به دلیل فقدان استطاعت بود؛ اما در نهایت آن را انجام داد و از آنچه که از خوانش فصل سوم بر می‌آید، انجام این عمل توسط قدرت‌های سیاسی برانگیخته گردید.